

नेपाल भाषा र नेपाली भाषामा कारक व्यवस्था

सिद्धिबहादुर महर्जन (पिएच.डी.)

उपप्राध्यापक, नेपाली शिक्षा विभाग, विश्वविद्यालय क्याम्पस, कीर्तिपुर
Email: siddhikirtipur@gmail.com

लेखसार

प्रस्तुत 'नेपाल भाषा र नेपाली भाषामा कारकको व्यवस्था' शीर्षकको लेखको मूल उद्देश्य नेपाल तथा नेपाली भाषाका कारक व्यवस्थाको तुलना गर्नु हो। यहाँ नेपाल भाषाका सामग्री कीर्तिपुरमा बोलिने नेपाल भाषाबाट उद्देश्यमूलक नमुना छनोटका आधारमा सङ्कलन गरिएको छ भने नेपाली भाषाका सामग्री सङ्कलनका लागि पुस्तकालीय स्रोतबाट गरिएको छ। यसका लागि नेपाली भाषामा कारक सम्बन्धी लेखिएका पुस्तकलाई आधार मानिएको छ। नेपाल भाषा र नेपाली भाषाका कारकहरू प्रयोग भएका वाक्यहरू उल्लेख गरी विश्लेषण गरिएको छ। पुस्तकालयीय कार्यबाट तथ्य सङ्कलन गरिएको यस लेखमा वर्णनात्मक विधिको उपयोग भएको गरिएको छ। नेपाल र नेपाली दुवै भाषामा अर्थका दृष्टिले छ प्रकारका कारकहरू रहेका छन् भने रूपका दृष्टिले नेपाली र नेपाल भाषामा सरल र तिर्यक् दुवै प्रकारका कारकहरू छन्। नेपाली भाषामा वचन, आदर र विभक्तियुक्त कारक तिर्यक् रूपमा प्रयोग हुन्छन् भने नेपाल भाषामा पनि वचन, आदर र विभक्तियुक्त कारक नै तिर्यक् कारकका रूपमा प्रयोग भएको पाइन्छ।

मुख्य शब्दावलीहरू : अधिकरण कारक, अपादान कारक, कर्ता कारक, कर्म कारक, करण कारक, नामानुगमिक पद, सम्प्रदान कारक।

विषय परिचय

'कारक' शब्द 'कृ' धातुमा 'अक' कृदन्त प्रत्यय लागेर व्युत्पन्न भएको देखिन्छ। चम्स्की (सन् १९८१) को सिद्धान्त अनुसार वाक्यमा प्रयोग भएको कुनै पनि नाम कारक विनाको हुन सक्दैन। वाक्यमा नाम वा सर्वनामको क्रिया अथवा नामानुगमिक पदसँगको सम्बन्धलाई 'कारक' भन्दछन्। संस्कृत व्याकरणमा विशेषणको पनि कारक हुन्छ, नेपालीमा हुँदैन (पोखरेल, २०५४, पृ. ९१)। व्याकरणमा कारकलाई नामिक पदको सबभन्दा महत्त्वपूर्ण कोटिका रूपमा मानिँदै आएको छ (लायन्स, १९६८, पृ. २८९)। त्यस्तै (नेस्फिल्ड, १९६५, पृ. १७) द्वारा कारक वाक्यात्मक सम्बन्ध तथा रूपात्मक दृष्टिले विशेष महत्त्वको मानिएको छ। त्यस्तै ग्रीक र ल्याटिन परम्परादेखि नै यसको रूपात्मक अध्ययनले विशेष स्थान ओगटेको देखिएको छ (रविन्स, १९७९)। परम्परागत नेपाली व्याकरणमा पाणिनीय परम्पराका संस्कृत व्याकरणहरूमा सुझाइएको व्याख्या पद्धतिलाई नै सामान्यतया: अनुसरण गरी कारकलाई विभाजन गरिएको

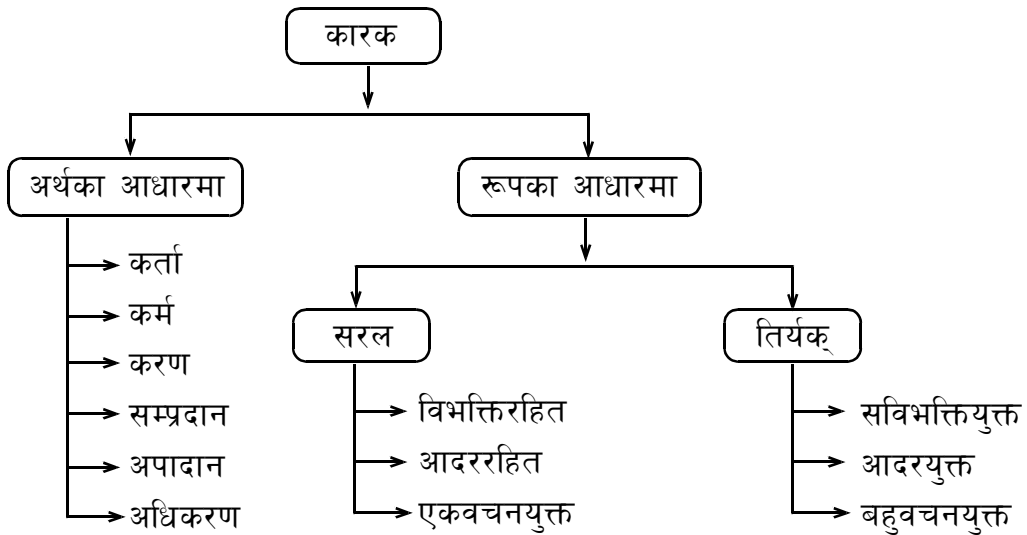
छ । अर्थ र रूपका आधारमा नेपाल भाषा र नेपाली भाषाका कारक व्यवस्था तुलना गर्नु यस अध्ययनको उद्देश्य रहेको छ ।

अध्ययन विधि

यो गुणात्मक ढाँचाको अध्ययन हो । यसका लागि नेपाली भाषाको सामग्री पुस्तकालीय कार्यबाट सङ्कलन गरिएको छ भने नेपाल भाषाको सामग्री सुविधाजनक नमुना छनोटमा आधारित भई गरिएको छ । नेपाल भाषाको सामग्री कीर्तिपुरमा बोलिने भाषामा आधारित छ । दुवै भाषाका सामग्रीका आधारमा रूप र अर्थका दृष्टिले कारक व्यवस्थाको व्याख्या विश्लेषण गरिएको छ । आवश्यकता अनुसार दुई भाषाका कारक व्यवस्थालाई तुलना पनि गरिएको छ ।

परिणाम र छलफल

यहाँ नेपाल भाषाका लागि नेपाली व्याकरणको कारकीय भाषामा भएको भिन्नता बोध गराउन प्रयास भएको छ । कारकलाई अर्थ र रूपका आधारमा निम्नानुसार वर्गीकरण गर्न सकिन्छ :

(पोखरेल, २०५४, पृ. ४१)

अर्थका आधारमा नेपाली भाषाका कारक व्यवस्था

अर्थका आधारमा कारक छ, किसिमका रहेका छन् (लम्साल, २०६५, पृ. १४२) । नेपाल भाषा र नेपाली भाषाका छ प्रकारका कारकहरूको वर्णन तल गरिएको छ ।

कर्ता कारक : वाक्यमा क्रियाको प्रकार्य वा व्यापार सम्पादन गर्नेलाई कर्ता कारक भनिन्छ (लम्साल, २०६५, पृ. १४२) । कर्ताकारक विभक्तियुक्त र विभक्तिमुक्त दुबै हुन सक्छन् । यसमा

प्रायः 'को' वा 'कसले' भन्ने प्रश्नको जवाफ आउँछ। यसमा विभक्तिको चिह्न प्रयोग हुँदा प्रथमा विभक्ति चिह्न प्रयोग हुन्छ।

तालिका १

नेपाल भाषा र नेपाली भाषाको कर्ता कारक

नेपाल भाषा	नेपाली भाषा
व क्याम्पस वनिई ।	ऊ क्याम्पस जान्छ ।
हरिं बाखुं व्वन ।	हरिले कथा पढ्यो ।

स्थलगत अध्ययन, २०७७

पहिलो वाक्यमा रेखाङ्कित पद 'व' ले क्रियापदले बताएको कार्यव्यापार सम्पन्न गर्ने नामिक पदलाई बुझाएको छ। यसमा विभक्ति जोडिएको छैन। त्यस्तै गरेर दोस्रो वाक्यमा 'हरिं' पद वाक्यमा क्रियापदले बताएको कार्यव्यापार सम्पन्न गर्ने नामिक पदकै रूपमा आएको छ। त्यसैले पहिलो र दोस्रो वाक्यमा प्रयोग भएका 'व' र 'हरिं' नेपाल भाषाका कर्ता कारक हुन्। व्याकरणिक दृष्टिबाट कर्तालाई सक्रिय सजीव कर्ता र निष्क्रिय सजीव कर्ता। वाक्यमा प्रयुक्त प्राणी प्रत्यय वा अप्रत्यक्ष सक्रियतामा अङ्ग प्रत्यङ्ग र मन मस्तिष्क सक्रियताका साथ केही कार्य सम्पन्न हुने कर्ता नै सक्रिय कर्तालाई सक्रिय कर्ता भन्न सकिन्छ (महर्जन, २०६४, पृ.५१)। यस खाले कर्ताका क्रियापद सकर्मक र अकर्मक दुबै प्रकारका हुन्छन्। सकर्मक क्रियामा पनि कर्म ग्रहण गर्ने कर्ता, करण ग्रहण गर्ने कर्ता, सम्प्रदान ग्रहण गर्ने कर्ता, अपादान ग्रहण गर्ने कर्ता र अधिकरण ग्रहण गर्ने कर्ता हुन्छन्। नेपाल भाषा र नेपाली भाषाका यस प्रकारका सकर्मक क्रियाको उल्लेख तल गरिएको छ :

तालिका २

नेपाल भाषा र नेपाली भाषाका कर्म ग्रहण गर्ने कर्ता

नेपाल भाषा	नेपाली भाषा
दाइनं किजायात न्वात ।	दाइले भाइलाई बो विल ।
दाइनं च्या तोनादिल ।	दाइले चिया खानुभयो ।
विद्यार्थीपिन्सं बोर्डे सोल ।	विद्यार्थीहरूले बोटमा हेरे ।

स्थलगत अध्ययन, २०७७

माथिका वाक्यमा 'किजायात, च्या, बोर्डे' कर्म लिएकाले 'दाइनं, विद्यार्थीपिन्सं' कर्म ग्रहण गर्ने कर्ता हुन्।

तालिका ३

नेपाल भाषा र नेपाली भाषाका करण ग्रहण गर्ने कर्ता

नेपाल भाषा	नेपाली भाषा
गुरुं कलमं चोयादिल ।	गुरुले (मारकरंबाट) कलमले लेख्नुभयो ।
बाज्यां तुतामं चुयादिइ ।	हजुरबुवा लौरोले टेक्नुहुन्छ ।
ग्यालिलियों दुर्विनं सोल ।	गीलिलियोले दुर्विनले हयो ।
हाकिम मोटारं वन ।	हाकिम मोटरबाट गयो ।

स्थलगत अध्ययन, २०७७

माथिका वाक्यमा 'कलमं, तुतामं, दुर्विन, मोटारं' करण कारक हुन् । यसमा आएका 'गुरुं, बाज्यां, ग्यालिलियों र हाकिम' करण ग्रहण गर्ने कर्ता हुन् ।

तालिका ४

नेपाल भाषा र नेपाली भाषाका सम्प्रदान ग्रहण गर्ने कर्ता

नेपाल भाषा	नेपाली भाषा
पासां केहेयात माया याई ।	साथीले बहिनीलाई माया गर्छ ।
माँनं म्ठ्याययात माया याई ।	आमाले छोरीलाई माया गर्नुहुन्छ ।
पासां केहेयात माया याई ।	साथीले बहिनीलाई माया गर्छ ।

स्थलगत अध्ययन, २०७७

माथिका वाक्यमा 'केहेयात, म्ठ्याययात, केहेयात' सम्प्रदान कारक हुन् भने 'पासां, माँनं, पासां' सम्प्रदान ग्रहण गर्ने कर्ता हुन् ।

तालिका ५

नेपाल भाषा र नेपाली भाषाका अपादान ग्रहण गर्ने कर्ता

नेपाल भाषा	नेपाली भाषा
दिनेशं सजिना पाखें ध्येवा त्यासा काल ।	दिनेशले सजिनाबाट पैसा सापट लियो ।

स्थलगत अध्ययन, २०७७

माथिको वाक्यमा प्रयोग भएको 'बूँ' अपादान कारक भएकाले त्यस वाक्यमा आएको 'रामं' अपादान ग्रहण गर्ने कर्ता हो ।

तालिका ६*नेपाल भाषा र नेपाली भाषाका अधिकरण ग्रहण गर्ने कर्ता*

नेपाल भाषा	नेपाली भाषा
व भान्छाकोठाय् वनिई ।	उनी भान्छा कोठामा जान्छन् ।
छि अफिस दुहाँ भाल ।	तपाईं अफिसमा पस्नुभयो ।
पवनं आकाशे तारा सोई ।	पवनले आकाशका तारा हेर्छ ।
डाक्टरं न्हाएपनें सोल ।	डाक्टरले कानमा हेर्‍यो ।

स्थलगत अध्ययन, २०७७

माथिका वाक्यमा 'आकाशे, न्हाएपनें कोठाय, अफिस' अधिकरण कारक हुन् । वाक्यमा आएका 'व, छि, पवनतं र डाक्टरं' अधिकरण ग्रहण गर्ने कर्ता हुन् ।

अकर्मक क्रियाका कर्ता : अकर्मक क्रियाका कर्तालाई कर्म नलिने कर्ता, कर्मपूरक कर्ताका रूपमा प्रयोग भएको पाइन्छ । नेपाल भाषा र नेपाली भाषाका यस प्रकारका कर्ताको नमुना तल दिइएको छ :

तालिका ७*नेपाल भाषा र नेपाली भाषाका कर्म नलिने कर्ता*

नेपाल भाषा	नेपाली भाषा
पासा न्हिलिई ।	साथी हाँस्छ ।
नानू ख्वई ।	नानू रोई ।

स्थलगत अध्ययन, २०७७

माथिका दुवै वाक्यमा कर्म आएका छैनन् तसर्थ माथिका वाक्यकाव 'पासा र नानू' कर्म नलिने कर्ता हुन् ।

नेपाल भाषा र नेपाली भाषाका कर्मपूरक कर्ताका केही उदाहरण निम्नानुसार रहेका छन् :

तालिका ८*नेपाल भाषा र नेपाली भाषाका कर्मपूरक कर्ता*

नेपाल भाषा	नेपाली भाषा
लक्ष्मी भाग्यमानी जुल ।	लक्ष्मी भाग्यमानी भएछ ।
पार्टीत मिलेजुया व मन्त्री जुल ।	पार्टीहरू मिलेर ऊ मन्त्री भयो ।

स्थलगत अध्ययन, २०७७

माथिका वाक्यमा 'भाग्यमानी र मन्त्री' कर्मपूरक हुन् त्यसैले 'लक्ष्मी र व' कर्मपूरक ग्रहण गर्ने कर्ता हुन् ।

निष्क्रिय सजीव कर्ता : यस कर्ता सजीव भएर पनि निर्जीव वस्तु जस्तै अचल भई परिस्थिति अनुरूप मौन रहन्छ (महर्जन, २०६४, पृ. १५२) । जस्तै:

तालिका ९

नेपाल भाषा र नेपाली भाषाका निष्क्रिय सजीव कर्ता

नेपाल भाषा	नेपाली भाषा
मचा स्वानं कुतूवल ।	बालक भन्याडबाट खस्यो ।
बुरीम्ह मिसा सित ।	बुढी आइमाई मरी ।
वयात घा: जुल ।	उसलाई घाउ लाग्यो ।
जित थ्व ड्रेस लो: ।	मलाई यो ड्रेस सुहाउँछ ।

स्थलगत अध्ययन, २०७७

माथिका वाक्यका 'मच, बुरीम्ह, वयात, जित' निष्क्रिय सजीव कर्ता हुन् ।

सक्रिय निर्जीव कर्ता : यस प्रकारका कर्तामा निर्जीव वस्तु कर्ताका रूपमा उपस्थित हुन्छ । निर्जीव भईकनपनि सजीव जस्तै सक्रिय हुन्छ (महर्जन, २०६४, पृ. १५२) । यस कर्ता दुई प्रकारका हुन्छन्, जस्तै:

(क) **सकर्मक क्रियाका कर्ता** : यस प्रकारको समूहमा कर्म सहितको सकर्मक क्रिया प्रयोग हुन्छ (महर्जन, २०६४, पृ. १५३) । जस्तै:

तालिका १०

नेपाल भाषा र नेपाली भाषाका सकर्मक क्रियाका कर्ता

नेपाल भाषा	नेपाली भाषा
तारुँ करन्ट वई ।	तारबाट करेन्ट आउँछ ।
चलखं छे' थुन ।	पहिरोले घर भट्कायो ।
जित प्वं दाल ।	मलाई असिनाले चुट्यो ।

स्थलगत अध्ययन, २०७७

यी वाक्यहरूमा 'तारुँ, चलखं र प्वं' निर्जीव भएर पनि सक्रिय कर्ताका रूपमा उपस्थित भएका छन् ।

(ख) **अकर्मक क्रियामा कर्ता** : यसमा अकर्मक क्रिया प्रयोग हुन्छ तर सक्रिय निर्जीव कर्ता हुन्छ (महर्जन, २०६४, पृ. १५३) । जस्तै:

तालिका ११

नेपाल भाषा र नेपाली भाषाका अकर्मक क्रियामा कर्ता

नेपाल भाषा	नेपाली भाषा
फय वल ।	हावा चल्यो ।
खुसी बाहा वई ।	खोलामा बाँधी आउँछ ।
प्व वल ।	असिना पन्यो ।

स्थलगत अध्ययन, २०७७

प्रस्तुत वाक्यमा प्रयोग भएका 'फय, खुसी, प्व' सक्रिय क्रियासित आएका अकर्मक क्रियाहरू हुन् ।

निष्क्रिय निर्जीव कर्ता : यसमा निर्जीव वस्तुहरू (निष्क्रिय निर्जीव वस्तुहरू) परिस्थिति अनुसार निष्क्रिय भइ बस्छन् (महर्जन, २०६४, पृ. १५३) । जस्तै:

तालिका १२

नेपाल भाषा र नेपाली भाषाका निष्क्रिय निर्जीव कर्ता

नेपाल भाषा	नेपाली भाषा
साबू फुत ।	सावुन सकियो ।
अःपा तःज्यात ।	ईटा टुक्रियो ।
सफू गुत ।	किताव च्याटियो ।

स्थलगत अध्ययन, २०७७

प्रस्तुत वाक्यहरूका आधारमा यहाँ प्रयोग भएका 'साबू, अःपा, सफू' नाम पदहरू निष्क्रिय भएका छन् । यसर्थमा निष्क्रिय निर्जीव वस्तुहरू पनि व्याकरणिक भाषामा सजीव जस्तै कर्ताका रूपमा प्रयोग हुने गर्दछन् ।

(ख) **कर्म कारक** : क्रियाको प्रकार्य वा व्यापारबाट प्रभावित हुनेलाई कर्म कारक भनिन्छ (लम्साल, २०६५, पृ. १४२) । यसमा के वा कसलाई भन्ने प्रश्नको जवाफ आउँछ । यसमा द्वितीया विभक्तिको चिह्न प्रयोग हुन्छ । कर्म कारक पनि विभक्तियुक्त र विभक्तिमुक्त दुई प्रकारको हुन्छ । जस्तै:

तालिका १३

नेपाल भाषा र नेपाली भाषाको कर्म कारक

नेपाल भाषा	नेपाली भाषा
वं स्याउ नई ।	उनी स्याउ खान्छिन् ।
वं हरियात कलम बिल ।	उसले हरिलाई कलम दियो ।

स्थलगत अध्ययन, २०७७

प्रस्तुत वाक्यहरूका आधारमा नेपाली भाषा र नेपाल भाषाका वाक्यहरूमध्ये नेपाल भाषाका वाक्यहरूमा 'वं' मा विभक्तिका रूपमा शिरविन्दुको प्रयोग भएका छ तर नेपाली भाषाका दोस्रो वाक्यमा विभक्ति प्रयोग भएको पाइयो ।

तालिका १४

नेपाल भाषा र नेपाली भाषाका विभक्तियुक्त कर्म कारक

नेपाल भाषा	नेपाली भाषा
गुरुं शिष्ययात माया यानादिल ।	शिक्षकले विद्यार्थीलाई माया गर्नुभयो ।
हाकिमं पियनयात सतादिल ।	हाकिमले पियनलाई बोलाउनुभयो ।

स्थलगत अध्ययन, २०७७

माथिका 'गुरुं, हाकिमं' नेपाल भाषाका विभक्तियुक्त कर्मकारक हुन् ।

करण कारक : क्रियाको कार्य सम्पन्न गर्न जुन साधन प्रयुक्त हुन्छ त्यसलाई करण कारक भनिन्छ (लम्साल, २०६५, पृ.१४३) । यो 'केले', 'कसबाट' भन्ने प्रश्नको जवाफमा आउँछ । जस्तै:

तालिका १५

नेपाल भाषा र नेपाली भाषाका करण कारक

नेपाल भाषा	नेपाली भाषा
जिइ ककइचां सँ छेने ।	म काइयोले कपाल कोर्छु ।
दिनेसं चकं बोर्डे चोई ।	दिनेश चकले बोर्डमा लेख्छ ।
जानुकां चम्चां जा नई ।	जानुकाले चम्चाले खाना खाइन् ।
जिपिइ बसं काठमाडौं वया ।	हामी बसबाट काठमाडौं आयौं ।

स्थलगत अध्ययन, २०७७

माथिका उदाहरणहरूमा रेखाङ्कित गरिएका 'वाकइचां, चकं, चम्चां, बसं' पदहरूले क्रियापदले बताउने कार्यव्यापारका साधनका रूपमा कार्य गरेका छन् त्यसैले यी उदाहरण करण कारक हुन् ।

सम्प्रदान कारक : वाक्यमा क्रियाका कार्यको लाभ प्राप्त गर्ने वा प्रयोजन जनाउनेलाई सम्प्रदान कारक भनिन्छ (लम्साल, २०६५, पृ.१४३) । यसमा चतुर्थी विभक्तिको चिह्न प्रयोग हुन्छ । यो प्रायः कसलाई प्रश्नको जवाफमा आउँछ । जस्तै:

तालिका १६

नेपाल भाषा र नेपाली भाषाका सम्प्रदान कारक

नेपाल भाषा	नेपाली भाषा
माँनं <u>जोगीयात</u> भिक्षा बियादिल ।	आमाले जोगीलाई भिक्षा दिनुभयो ।
दातां <u>पीडितयात</u> चन्दा बियादिल ।	दाताले पीडितलाई जनही चन्दा दिनुभयो ।
शिष्यले <u>गुरुयात</u> भेटी छायादिल ।	शिष्यले गुरुलाई भेटी चढाए ।

स्थलगत अध्ययन, २०७७

माथिका उदाहरणमा रेखाङ्कित गरिएका 'जोगीयात, पीडितयात, गुरुयात' पदहरूले आफ्ना वाक्यका क्रियापदले बताउने कार्यव्यापार लक्षित गरी बताउने काम गरेका छन् त्यसैले ती पदहरू सम्प्रदान कारक हुन् ।

अपादान कारक : वाक्यमा क्रियाका कार्यको वियोग विन्दु वा स्रोत बताउनेलाई अपादान कारक भनिन्छ (लम्साल, २०६५, पृ.१४३) । यसमा पञ्चमी विभक्तिको चिह्न प्रयोग हुन्छ । प्रायः कहाँदेखि, कहाँबाट प्रश्नको जवाफमा यी कारक आउँछ । जस्तै:

तालिका १७

नेपाल भाषा र नेपाली भाषाका अपादान कारक

नेपाल भाषा	नेपाली भाषा
सिमां अँ <u>कुटुवल</u> ।	रुखबाट आँप खस्यो ।
राम <u>विराटनगरनिसें</u> काठमाडौं थ्यंकवल ।	राम विराटनगरदेखि काठमाडौं आइपुग्यो ।
जितः <u>सुर्थनिसें</u> ज्वर वल ।	मलाई बिहानबाट ज्वरो आयो ।
हरि <u>क्याम्पसं</u> छे वल ।	हरि क्याम्पसबाट घर आयो ।

स्थलगत अध्ययन, २०७७

माथिका उदाहरणमा रेखाङ्कित 'सिमा अँ, विराटनगरनिसें सुथनिसें, क्याम्पस' पदहरूले समय, अवधि, स्थान, छुट्टिने अवस्था जस्ता कुरालाई अपादान कारक भनिन्छ। यो प्रायः कहाँ र कहिले भन्ने प्रश्नको जवाफमा प्रयोग हुन्छ।

अधिकरण कारक : वाक्यमा क्रियाको आधार बन्नेलाई अधिकरण कारक भनिन्छ (लम्साल, २०६५, पृ.१४३)। नेपाल भाषा सप्तमी विभक्तिको चिन्ह 'आय्' नेपाली भाषाको सप्तमी विभक्तिको चिह्नका रूपमा 'मा' प्रयोग हुन्छ। जस्तै:

तालिका १८

नेपाल भाषा र नेपाली भाषाका अधिकरण कारक

नेपाल भाषा	नेपाली भाषा
श्यामया भोलाय् किताब दु ।	श्यामको भोलामा किताब छ ।
सगरमाथाय् च्वापु दु ।	सगरमाथामा हिउँ छ ।

स्थलगत अध्ययन, २०७७

माथि नेपाल भाषाका 'भोलाय्, सगरमाथाय्' अधिकरण कारकका रूपमा प्रयोग भएका छन्। रूपका आधारमा नेपाल र नेपाली भाषाको कारक व्यवस्था

रूपमा आधारमा कारकलाई दुई भागमा विभाजन गर्न सकिन्छ (लम्साल, २०६५, पृ.१४३)।

(क) सरल कारक : रूपका दृष्टिले विभक्ति, वचन, आदर र नामयोगीबाट अचिह्नित भई परिवर्तन नहुने नामिक पदलाई सरल कारक भनिन्छ (लम्साल, २०६५, पृ.१४३)।

तालिका १९

नेपाल भाषा र नेपाली भाषाका सरल कारक

नेपाल भाषा	नेपाली भाषा
व वन ।	ऊ गयो ।
व वनिई ।	ऊ जान्छ ।
व कने वनिई ।	ऊ भोलि जानेछ ।
छ वनिइ ।	तँ जान्छस् ।
छ वन ।	तँ गइस् ।
छ कने वनिइ ।	तँ भोलि जानेछस् ।
थ्व किताब खः ।	यो पुस्तक हो ।
व किताब खः ।	त्यो पुस्तक हो ।

स्थलगत अध्ययन, २०७७

माथिका वाक्यमा प्रयोग भएका नेपाल भाषाका 'व, छ, थ्व' कर्ता पदले वाक्यमा अनादर, एकवचन बुझाएका छन्। यिनीहरूमा विभक्ति लागेका छैनन्। अतः यी सरल कारक हुन्। नेपाल र नेपाली दुवै भाषामा सरल कारक रहेका छन्।

तिर्यक् कारक : रूपका दृष्टिले विभक्ति, आदर, नामयोगी र सम्बोधनबाट चिह्नित भई परिवर्तन हुन सक्ने नामिक पदलाई तिर्यक् कारक भनिन्छ (लम्साल, २०६५, पृ.१४४)।

तालिका २०

नेपाल भाषा र नेपाली भाषाका तिर्यक् कारक

नेपाल भाषा	नेपाली भाषा
व वन ।	उनीहरू गए ।
व वनिई ।	उनीहरू जान्छिन् ।
छिपिई वनिइ ।	तिमीहरू जान्छौं ।
उपिई वन ।	तिनीहरू गए ।
थुपिई सफु विल ।	यिनीहरूले पुस्तक दिए ।

स्थलगत अध्ययन, २०७७

माथिका उदाहरणहरूमा प्रयोग भएका 'छिपिई, उपिई, थुपिई' जस्ता पदहरूले मध्यम आदरको कार्य गरेका छन्। सामान्यतः तिर्यक् कारकमा बहुवचन, आदर र विभक्तिको प्रयोगले हुन्छ। नेपाल भाषामा बहुवचन, आदर र विभक्तियुक्त 'छिपिई, उपिई, थुपिई' तिर्यक् कारकमा प्रयोग भएको देखिन्छ।

निष्कर्ष

नेपाल भाषा र नेपाली भाषा दुवैमा अर्थका आधारमा छ प्रकारका कारकहरू रहेका छन्। नेपाली भाषामा भैं नेपाल भाषामा पनि कर्ता कारक, कर्म कारक, करण कारक, सम्प्रदान कारक, अपादान कारक र अधिकरण कारक रहेका छन्। नेपाली र नेपाल भाषामा सरल कारक र तिर्यक् दुवै कारक रहेका छन्। नेपाली भाषामा भैं नेपाल भाषामा पनि सक्रिय सजीव कर्ताले कर्म, करण, सम्प्रदान, अपादान र अधिकरण ग्रहण गर्दछन् भने अकर्मक क्रियाका कर्तामा कर्म नलिने कर्ता र कर्मपूरक कर्ता प्रयोग भएका हुन्छन्। नेपाली भाषामा भैं नेपाल भाषामा पनि निष्क्रिय सजीव कर्ता, सक्रिय निर्जीव कर्ता पनि प्रयोग भएका हुन्छन्। सक्रिय निर्जीव कर्ताका रूपमा नेपाली भाषामा भैं नेपाल भाषामा सकर्मक क्रियामा कर्ता र अकर्मक क्रियामा कर्ता प्रयोग हुन्छन्। नेपाली भाषामा भैं नेपाल भाषामा निष्क्रिय निर्जीव कर्ता पनि प्रयोग भएको पाइन्छ। यस आधारमा नेपाल भाषा र नेपाली भाषाको कारक व्यवस्था समान भएको कुरा यस तुलनात्मक अध्ययनबाट स्पष्ट भएको छ।

सन्दर्भ सूची

- अधिकारी, हेमाङ्गराज (२०५२). *नेपाली कारक व्याकरण*. काठमाडौं : नेपाल राजकीय प्रज्ञा प्रतिष्ठान ।
- अधिकारी, हेमाङ्गराज (२०५२). *समसामयिक नेपाली व्याकरण*. काठमाडौं : विद्यार्थी पुस्तक भण्डार ।
- अधिकारी, हेमाङ्गराज (२०५५). *भाषाशिक्षण केही परिप्रेक्ष्य तथा पद्धति*. काठमाडौं : विद्यार्थी पुस्तक भण्डार ।
- उपाध्याय, जगन्नाथ (२०४९). *तामाङ भाषा र नेपाली भाषाका व्याकरणको तुलना*. (अप्रकाशित स्नातकोत्तर शोधपत्र), विश्वविद्यालय क्याम्पस, कीर्तिपुर ।
- नेस्फिल्ड, जे.सी. (१९६५). *इडियम, ग्रामर यान्ड सिन्थेसिस*. कलकत्ता : म्याकमिलन ।
- पोखरेल, माधवप्रसाद (२०५४). *नेपाली वाक्य व्याकरण*. काठमाडौं : नेपाल राजकीय प्रज्ञा प्रतिष्ठान ।
- बन्धु, चूडामणि (२०३०). *भाषाविज्ञान*. काठमाडौं : नेपाल राजकीय प्रज्ञा प्रतिष्ठान ।
- बन्धु, चूडामणि, (२०४५). *नेपाली व्याकरणका केही पक्ष*. काठमाडौं : नेपाल राजकीय प्रतिष्ठान ।
- महर्जन, तुयुबहादुर (२०६४). *स्तरीय नेपाल भाषा व्याकरण*. कीर्तिपुर : स्थानीय भाषा विकास, किपू नगरपालिका ।
- महर्जन, तुयुबहादुर (२०५९). *भ्रिगु व्याकरण*. किपू : नेपाल भाषा गुथि ।
- रविन्स, आर. एच. (१९७९). *अ सर्ट हिस्ट्री अफ लिङ्ग्विस्टिक्स*. लण्डन : लडुम्यान ।
- लम्साल, रामचन्द्र (२०६२). *नेपाली भाषा र व्याकरण*. काठमाडौं : सनलाइट पब्लिकेसन ।
- लम्साल, रामचन्द्र (२०७७). *भाषिक विधा शिक्षण*. काठमाडौं : सनलाइट पब्लिकेसन ।
- लायन, जोन (१९६८). *इन्ट्रोडक्सन टु थिओरिटिकल लिङ्ग्विस्टिक्स*. लण्डन : क्याम्ब्रिज युनिभर्सिटी प्रेस ।